

Pád NDR před 29 lety

Jak to prasklo v Lipsku

Po městě jde zvěst, že v nemocnicích chystají přistýlky a krevní konzervy. V centru se štosují vojáci a policejní těžkooděnci, napětí roste. V pět má začít bohoslužba u sv. Mikuláše, a co se stane pak, nikdo neví. Budou střílet? Jestli ano, bude to strašné krveprolití, protože v ulicích jsou už od odpoledne tisíce lidí. Lipsko, NDR, 9. říjen 1989. Dnes večer se právě tady, 200 kilometrů od Berlína, začne drolit Berlínská zeď.

text Adéla Tallisová Dražanová / foto Christin Alexandrow a Profimedia.cz

M

AGDALENA

Samozřejmě že jsme měli šílený strach. Georga, tehdy čtyřletého, jsme dali k babičce a dědovi a do centra se vydali odděleně, abychom nebyli na jednom místě, kdyby se střílelo. Víte, tehdy byli třeba lidé, kteří před kostelem roztáhli protirežimní transparent. Takovou odvahu jsme neměli, ale sedět doma u kafe jsme taky nemohli. Hrozně dlouho jsme se snažili v tom každodenním marasmu najít aspoň něco dobrého. Ale v devětaosmdesátém se to zlomilo.

TOBIAS

Byl jsem fatalista, myslel jsem, že tu komunisti budou navěky. Nemohl jsem k maturitě ani na vysokou, žil jsem v paralelním světě mimo systém. Měl jsem příbuzné na Západě, kamarádi

říkali: „Co tu ještě děláš?“ Ale pro mě byla emigrace až poslední možnost. Měl jsem pocit, že můžu být platný právě tady, ve státě, který mě nechce. A navíc – Lipsko bylo jiné. Není náhoda, že se to stalo zrovna tady.

HANS-CHRISTIAN

V květnu '89 byly v NDR místní volby. Lidí byli na režim čím dál naštvanější a spousta se jich rozhodla, že tentokrát už to komunistům prostě nehodí. Což znamenalo sebrat odvahu, jít ve volební místnosti za plentu a škrtnout jména na lístku. Já to udělal a většina mých přátel taky. A víte co? Oficiální výsledek byl zase 99 procent pro komunisty. Říkal jsem si: „To jsou všichni kamarádi lháři?“ Jistěže ne. Ty výsledky byly zfalšované.

CHRISTOPH

Pražské jaro mě hrozně zajímalo, bylo jasné, že se do Prahy musím podívat. Ale že jsem tam byl zrovna 21. srpna '68, to byla samozřejmě náhoda. Bydlel jsem na koleji, k ránu mě probudil hrozný hluk. Myslel jsem, že je to nějaká stavba, ale když jsem vyšel ven, na schodech už ležel krvácející člověk. Fotky, které jsem toho dne udělal, jsem pak tajně převezl zpátky do NDR. Abych ukázal, co se doopravdy stalo.

KLUCI NA CHODBÁCH

Na gymnázium chodila Magdalena v Havířově a byla trochu za divnou, protože zatímco všichni spolužáci šlieli po Beatles a chtěli se učit anglicky, ona měla ráda němčinu. „Prostě se mi líbil její zvuk,“ vzpomíná. „Moje ctižádost byla, abych v němčině rozuměla humoru, ironii. A toho docílíte jedině tak, že budete žít v zemi, kde se tím jazykem mluví.“ Šance se naskytl na jaře 1977, Magdalena, studentka germanistiky v Brně, dostala po průtazích povolení odjet na univerzitu do východoněmeckého Lipska. Dorazila v půlce září, z nádraží se tramvají vydala na ulici Osmnáctého října a hned zažila šok: „Na koleji chodili po chodbách kluci, i večer! To v Brně neexistovalo, koleje byly striktně rozdělené.“

Následujícího roku, v únoru, šla Magdalena na masopust a kolem třetí ráno potkala Harald, studenta veteriny. Mluvil česky, jeho matka byla sudetská Němka z Teplic. Dali se dohromady a právě Harald Grams byl nakonec důvodem, proč se Magdalena nevrátila do Československa: vzali se hned po škole a v pětáosmdesátém se jim narodil syn Georg. Téhož roku si Magdalena začala dělat doktorát. „Byla to těžká doba, nemohla jsem najít práci, myslím, že východním Němcům vadilo, že jsem si nechala československý pas. Byla jsem vdaná ženská a matka a každý měsíc jsem se bála, jestli vůbec vyjdeme s penězi,“ vypráví. „Zlepšovat se to začalo v roce '88. Obhájila jsem disertaci a konečně dostala místo na univerzitě. Toho roku už zároveň cosi létalo ve vzduchu.“

POTÍŽISTA

Můžeme udělat rozhovor, ale musí to být dneska, protože zítra ráno odjíždí

MAGDALENA

TOBIAS

HANS-CHRISTIAN

CHRISTOPH

Christoph na dovolenou. Do Dánska, na kole: za dva týdny najede 1 500 kilometrů. Jistě, Dánsko je placka, místní říkají, že nejvyšší horou v zemi je ležící těhotná žena. Ale Christoph Wonneberger je ročník 1944. A navíc se v životě musel řadu věcí učit dvakrát (třeba mluvit, ale o tom ještě bude řeč).

Christoph se narodil v saské vesnici Wiesa do rodiny faráře. Sám se chtěl ubírat jinou cestou, ale vzhledem k rodinnému kádrovému profilu nesměl studovat a po zámečnickém učilišti skončil na (státem neuznávané) církevní škole. „Postupně jsem pochopil, že církev mi poskytne největší svobodu,“ říká.

V roce 1977, tedy ve stejné době, kdy československá studentka Magdalena dorazila na kolej v lipské ulici Osmnáctého října, přišel Christoph Wonneberger do Drážďan. Přivezl si pověst nekonvenčního faráře, z pohledu režimu potíživý, který „je závislý na západní literatuře“ (jak v posudku pro Stasi, mocnou východoněmeckou tajnou policii, napsal jistý Klaus). A právě v Drážďanech měl potíživista Wonneberger začít s něčím, co v konečném důsledku pomůže rozložit komunistický režim v NDR: s pondělními mírovými modlitbami.

„Ono to souvisí s mou biografií. Zprvu, v Praze v srpnu '68 jsem viděl lidi, jak jdou s holýma rukama proti tankům, a pochopil, že násilí nic nevyřeší,“ vzpomíná Wonneberger. „Zadruhé, v mládežnických křesťanských skupinách jsme často řešili, co dělat, když přijde povolávací rozkaz. Narukovat proti vlastnímu přesvědčení? Odmítnout a jít sedět? Nezapomente, že mluvíme o letech hluboké studené války a závodů ve zbrojení. NDR se čím dál víc militarizovala, bylo to otrěsné. A s tím souvisí ještě jedna věc. Hospic.“ Christoph docházel za seniory, kteří potřebovali nepřetržitou péči. A přišlo mu nechutné, že stát vynakládá gigantické peníze na zbrojení, místo aby svým občanům zabezpečil důstojné stáří.

Vše jmenované postupně vyústilo v iniciativu se zkratkou SoFd – Sozialer Friedensdienst neboli Sociální mírová služba. Myšlenka byla jednoduchá, z dnešního pohledu až samozřejmá: šlo o to, aby si mladíci, kteří nechtějí na vojnu, mohli službu odkroutit na civilce.

Třeba právě v hospicu. Jenže co dnes zní samozřejmě, bylo v NDR sedmdesátých let neslýchané a režim brzy začal na Wonnebergera tlačit, aby aktivity spojené s SoFd ukončil.

Christoph přemýšlel, co dál. Do vězení nechtěl, tím by přišlo vniveč veškeré dosavadní snažení. A tak vymyslel – mírové modlitby. Byly mnohem obecnější než SoFd, lidi se prostě každé pondělí scházeli v kostele Tří králů ve čtvrti Neustadt a Christoph s nimi při bohoslužbě probíral témata související právě se studenou válkou, zbrojením, válkou a tak dál.

Z Drážďan se pak pondělní setkání rozšířila i do dalších východoněmeckých měst – včetně Lipska, kam farář Wonneberger přišel v roce 1985. „Při zpětném pohledu byla SoFd počátkem opozičního lidskoprávního hnutí, které se postupně zformovalo pod střechou východoněmeckých kostelů. Mírové modlitby se pak v roce 1989 staly hlavním katalyzátorem sametové revoluce v NDR,“ napíše Christoph o mnoho let později.

ZAMETAT DVŮR

Začalo to tím, že nebyl v Pionýru. Jako jediný z celé třídy. „Rodiče šli do školy vysvětlit, že nejde primárně o vzdor vůči státu, ale o křesťanskou pozici rodiny,“ vzpomíná Tobias. „Moje třídní byla naštěstí tolerantní a snažila se mě všemožně zapojovat do školních aktivit. Jednou se třeba musela všech spolužáků zeptat, jestli jim nevadí, když se jako nepionýr zúčastním pionýrského karnevalu.“

Tobias Hollitzer se v Lipsku narodil (1966) a nikdy je neopustil. Je nejstarší ze čtyř sourozenců a vzpomíná, že rodiče ho vždycky ve všem podporovali, i když to znamenalo problémy: „Byl jsem ještě na základce, když zavedli brannou výchovu. Odmítl jsem na ni chodit, neslučovala se s mým křesťanským přesvědčením. Byl z toho skandál, pořád si mě volali do ředitelny, ale nakonec mě místo cvičení v plynových maskách nechali zametat dvůr.“

Odmítnutí branné výchovy stálo Tobiase možnost maturovat a jít na vysokou. „Řekli mi, že studovat můžou jen lidé, kteří se umějí chovat podle

V SSSR SE NAJEDNOU MOHLO MLUVIT O ZLOČINECH STALINISMU.

pravidel. Měl jsem průměr 1,2 – a šel na učiliště.“

V té době se taky Tobias začal zajímat o ekologii. „V Lipsku bylo všechno špatně. Voda, vzduch, půda... Nedaleké chemičky po nocích vypouštěly do vzduchu zplodiny, někdy se vůbec nedala otevřít okna. Všechno ve městě bylo hnědé a mastné, na hladině řek se tvořila chemická pěna.“

Tobias chodil a fotil a snímky pak posílal úřadům. Našel skupinu lidí, kteří se životním prostředím zabývali a chtěli pomoci, například s výsadbou stromů. „Ale oni nám to zakázali. Řekli, že podle zákona se o výsadbu má starat stát. A tak se z nás stala opozice. Bylo mi sedmnáct a bylo mi jasné, že NDR nefunguje.“

OTEVŘENO PRO VŠECHNY

Pocit nefunkčnosti státu se v osmdesátých letech – a zvláště v jejich druhé půlce – stále silněji šířil východoněmeckou společností. Naprostá absence svobody slova, zákazy cestovat, katastrofální ekologická situace, permanentní nedostatek základního zboží, domy a byty na spadnutí... Východní Němci měli navíc – oproti ostatním národům východního bloku – jasnější srovnání se Západem. „Většina lidí měla v západním Německu příbuzné, kteří přijížděli na návštěvu. A úplně všichni taky koukali na západoněmeckou televizi. Říkalo se tomu kolektivní emigrace, každý večer v osm východní Němci hromadně zapínali západoněmecké zprávy,“ říká Tobias Hollitzer.

Velké naděje vzbudil Michail Gorbáčov, sovětský lídr, který do Kremle přišel v březnu 1985. „Gorbi“ byl jiný než jeho předchůdci, mladý, usměvavý a hlavně

odhodlaný k reformám. Už v šestaosmdesátém zahájil perestrojku a politiku glasnosti: v SSSR se najednou mohlo mluvit o zločinech stalinismu, najednou se ke slovu dostali zakázaní autoři, novináři se najednou mohli začít ptát.

Režim Ericha Honeckera nicméně glasnost odmítl s tím, že když si soused tapetuje byt, neznamená to přece, že my hned musíme taky. Což byla pro mnohé obyvatele NDR poslední kapka: lidí, kteří usilovali o útěk nebo vystěhování do západního Německa, přibývalo takřka geometrickou řadou.

„Někdy to vedlo k neuvěřitelným situacím. Pamatuju si na případ rodiny z Durynska, která si z povlečení ušila cosi jako horkovzdušný balon a s tím přeletěla hranici. Komunisti na to konto stáhli povlečení z obchodů, smělo se koupit jen jedno na osobu,“ vzpomíná Magdalena Gramsová.

Odejít legálně bylo obrovsky složité. „Lidi, kteří si požádali o vystěhování, hned ztratili práci a byli ze strany režimu soustavně ponižováni. Stávalo se, že seděli tři roky doma na kufrech, načež si je zavolali a řekli jim, že musejí opustit zemi do 24 hodin. Byla to nesnesitelná psychická zátěž a je logické, že ti lidé hledali místo, kde by jim někdo rozuměl,“ říká Tobias.

Takovým místem byly – kostely. Pondělní mírové modlitby. S čím začal Christoph Wonneberger před lety v Drážďanech, bylo v druhé polovině osmdesátých let záležitostí takřka celé NDR. Mírové modlitby se postupně staly jakousi platformou pro všechny, kteří z nějakého – jakéhokoli – důvodu nesouhlasili s režimem a chtěli o tom mluvit. V Lipsku, které se na podzim 1989 stane iniciátorem východoněmecké sametové revoluce, se konaly v kostele sv. Mikuláše, majestátním chrámu z 16. století v centru města. Koordinovali je a vedli především dva z lipských farářů: Christian Führer a Christoph Wonneberger. „Nikolaikirche offen für alle,“ oznamovala cedule na vnější zdi. „Kostel sv. Mikuláše je otevřen pro všechny.“

ZŮSTAŇ SE MNOU

„Taky jsem chodil,“ říká Hans-Christian Trepte. „Ne úplně pravidelně, ale často.

Bylo to hrozně zajímavé. Nekonvenční, otevřené. Člověk na chvíli unikl z té dennodenní komunistické schizofrenie.“ Hans-Christian, ročník 1951, přišel do Lipska koncem šedesátých let jako student. Na vysokou chtěl právě sem a nikam jinam, protože Lipsko, jak říká, bylo nejlepší místo v NDR, takové okno na Západ. „Dvakrát ročně, na jaře a na podzim, se tu konal mezinárodní veletrh, na který přijížděla spousta cizinců. Město se vždycky úplně proměnilo, najednou se třeba daly koupit papriky,“ vypráví. „A k tomu tu byl každý rok ještě knižní veletrh a ten byl zvlášť schizofrenní, protože západní nakladatelé přiváželi knížky, které v NDR nesměly vycházet. Ležely přímo před námi – a my si je nesměli koupit! K jedné jsem se dostal tak, že knihkupec říká: „Já se teď otočím a vy si s tou knihou dělejte, co chcete.““

Hans-Christian vyrůstal ve vesnici u Drážďan, v křesťanské rodině, kde nikdo neskrýval politické názory. „Táta i děda byli antikomunisté a o politice vedli otevřeně debaty.“ Na střední škole si Hans-Christian dopisoval s českou dívkou Vladěnkou a v létě '68 ji navštívil v Poděbradech. Což bylo vzrušující, protože Hans-Christian fandil socialismu s lidskou tváří a chtěl, aby se stejnou cestou vydala i NDR. V Poděbradech

mimo jiné zjistil, že československé režimy jsou plnější než východoněmecké.

Následujícího roku nastoupil Hans-Christian na lipskou univerzitu, studoval angličtinu a ruštinu („Říkal jsem si, že jazyk přece za nic nemůže“). Někdy tou dobou jel taky do východního Berlína a z televizní věže na Alexandrově náměstí jasně viděl, kudy vede zeď: „Bylo to večer. Východní Berlín byl potměšlý, ten západní zářil.“

Rodina měla na západě příbuzné, bratranec Hans-Christian utekl ještě před stavbou zdi. Následovalo ho několik dalších členů rodiny a Hans-Christian uvažoval, že půjde taky. Příležitost se naskytla v roce 1986, kdy dostal – spolu s matkou, bratrem a sestrou – povolení odjet na pohřeb do Bavorska. Jenže plány mu zhatil bratr. „Utekl jako první. Přijeli jsme do západního Německa a on prostě zmizel. Máma mi pak celou dobu svírala paži a říkala: „Ty zůstaš se mnou.“ A já se bál, že když neposlechnu a uteču, už ji nikdy nevidím. Tehdy nikoho ani ve snu nenapadlo, že za tři roky bude po všem.“

DEŠTNÍKY A CIGARETY

„Byl jsem fatalista, myslel jsem, že tu komunisti budou navěky.“ Tobias Hollitzer je přesvědčený, že úplný pád

režimu si východní Němci neuměli představit ještě ani v říjnu nebo počátkem listopadu '89. „Kdo říká, že to věděl, mluví nesmysly.“

Nicméně „něco ve vzduchu“ cítit bylo, nejspíš už v osmaosmdesátém. „Přibývalo třeba umělců, kteří si dovolili nějakou kritiku režimu,“ říká Magdalena Gramsová. A přibývalo i lidí, kteří každé pondělí v pět odpoledne usedali do lavic u sv. Mikuláše: na podzim '88 už měly mírové modlitby stabilně stovky účastníků. A opoziční skupiny, které pod chrámovou klenbou vznikly nebo zbytněly, začínaly pořádat protestní akce.

Christoph Wonneberger bude za mnoho let ve vzpomínkové knize popisovat listopadový protest před lipským kinem Capitol, kde zastánci lidských práv vypustili balonky s názvy sovětských snímek, které byly v NDR zakázané kvůli popisu zločinů stalini-smu. V Capitolu se zrovna konal dokumentární festival a balonky způsobily pozdvižení: „Začal divoký hon na ty nechtěné létající objekty, přítomní spolupracovníci Stasi se je snažili zneškodnit deštníky a zapálenými cigaretami.“

V půlce ledna '89 se pak ve městě konala první demonstrace za demokratickou zemi NDR. Organizátorům se předem

podařilo do poštovních schránek roz-nést tisíce letáků, a ač byli sami ještě před akcí zatčeni, na demonstraci se sešlo asi pět set účastníků. Policie zasáhla, sotva průvod opustil centrum, v celách skončilo 53 lidí. „Bylo to poprvé, kdy do ulic vyšli i ti, kteří nebyli organizováni v žádné opoziční skupině,“ říká Tobias Hollitzer.

ZAPOMEŇTE

V létě měly mírové modlitby vždycky přestávku, lidi byli na chalupách, a někdo dokonce i v Bulharsku nebo na Rujáně. Už první zářijové pondělí se ale lavice u sv. Mikuláše začaly zase plnit. A v roce '89 všichni věděli, že tentokrát je něco jinak.

Jaro a léto byly plné událostí. V květnu se konaly lokální volby, pravděpodobně nejzfalšovanější v dějinách NDR. V červnu policie pozatýkala pouliční muzikanty, kteří v Lipsku uspořádali neoficiální festival. V červenci a srpnu utekly tisíce východních Němců

na Západ přes nově otevřenou hranici mezi Maďarskem a Rakouskem. Tisíce dalších se uchýlili na západoněmecké ambasády v Praze a ve Varšavě v naději, že se přes ně dostanou do SRN (a nakonec taky dostali).

Honeckerův režim byl v křeči, výzvy k dialogu s opozicí ale zatvrzele odmítal. Místo toho oslavoval čínské soudruhy, kteří v červnu poslali na studenty na pekingském náměstí Nebeského klidu tanky (zemřelo až deset tisíc lidí). A tlačil na vedení církve, aby zadrželo pondělní modlitby. Přímé varování dostali i lipští faráři Führer a Wonneberger. Ignorovali je. Ba naopak – nechali protestní vlnu zesílit a vylít se z kostelních lavic: účastníci pondělních setkání u sv. Mikuláše začali během září '89 vycházet hned po bohoslužbě do ulic. Spon-tánně, neorganizovaně. Týden od týdne jich bylo víc, dokonce tolik, že do kostela už se nevešli. Pěťadvacátého září čítal dav nějakých pět tisíc lidí a 2. října už dvacet tisíc.

Vedení města ztrácelo nervy, posílalo do centra nákladáky s vojáky a policejními těžkooděnci, zatýkalo se ve velkém a nad demonstracemi visela hrozba „čínského scénáře“. V pondělí odpoledne zůstaňte doma. Ať vás ani nenapadne chodit do centra. Zapomeňte na mírové modlitby. Zapomeňte!

STRACH

Magdalena říká, že dav má zvláštní, těžko popsateľnou dynamiku. A že čím víc je v něm lidí, tím se jeden každý cítí bezpečněji.

Devátého října 1989, pondělí. Po měs-tě jde zvěst, že v nemocnicích chystají příštíky a krevní konzervy. V pohotovosti je prý všechn zdravotnický personál. Magdalena jde ráno normálně do práce, vedení univerzity oznamuje, že pracovní doba dnes končí o třetí, pak se zaměstnanci mají ihned odebrat domů.

Ve čtyři už je Magdalena zpátky v centru. Georga odvedli s Haraldem k babičce a dědovi. Ti si ho nejdřív

Pondělí, které rozhodlo. Dav demonstrantů na lipské okružní třídě 9. října 1989. Do ulic onoho večera vyrazilo minimálně sedmdesát tisíc lidí, některé odhady mluví i o devadesáti tisících.

INZERCE

OSLAVA **100 LET** REPUBLIKY

27. října
19:00
Václavské náměstí

Jaký je odkaz uplynulých 100 let naší minulosti?
Jaké jsou největší výzvy naší současnosti?
Jakým směrem by se měla ubírat naše budoucnost?

Na akci vystoupí přední české osobnosti!

Více informací na www.milionchvilek.cz

nechtěli vzít, došlo jim pochopitelně, kam se mladí chystají, a dostali strach. Ale nakonec se nechali přesvědčit. Do centra pak Magdalena s Harrym vyrazili odděleně. Kdyby se střídalo, Georgovi musí zůstat aspoň jeden z rodičů. Teď stojí Magdalena na mostě nad okružní třídou a pozoruje dav pod sebou. Lidí přibývá každou minutu, přicházejí směrem od nádraží. Všude těžkooděnci. Vojáci. Magdalena se bojí.

Někde tam dole je i Hans-Christian. Taký se bojí. Možnost, že se bude střílet, je totiž nejen reálná, ona je velmi pravděpodobná. Člověk ani nemusí umět číst mezi řádky, aby pochopil výhrůžku, kterou otiskl režimní plátek Leipziger Volkszeitung: „dopis“ od jistého Güntera Lutze, velitele policejní zásahové jednotky, v němž slibuje, že „to, co jsme vybudovali, budeme bránit třeba i se zbraní v ruce“. Hans-Christian ještě dopoledne přemýšlel, jestli přece jen nezůstat doma. Ale pak mu došlo, že nemůže. Tady jde o lidskou důstojnost.

Tobias zase uvažoval, jestli by se ve jménu boje s režimem nechal zastřelit. Nenechal. Ale do centra jde samozřejmě taky. A taky se bojí.

Jediný Christoph Wonneberger takhle nepřemýšlí. Pendluje na kole mezi centrem a svým bytem, z něhož je logistické centrum. Pořád visí na telefonu a něco domlouvá. Ví, že ho odposlouchávají, ale prosím, ať si poslouží! Během dopoledne vyjednal s vedením tří dalších lipských kostelů, že večer taky otevřou. Aby bylo víc prostoru pro účastníky mírové modlitby. A taky aby se lidi měli kam schovat, kdyby došlo ke krveprolití. Bohoslužbu dnes Christoph nepovede, koordinuje ale všechno ostatní, hlavně musí zajistit, aby se informace o událostech v Lipsku dostaly ven. Na Západ. Ať už se bude dít cokoliv.

V pět začíná mírová modlitba u Mikuláše, vede ji Christian Führer. Magdalena, Hans-Christian ani Tobias uvnitř kostela nejsou, protlačit se sem prostě nebylo možné. První účastníci přišli už v poledne – soudruzi, kteří sem byli vysláni zabrat co nejvíc míst. Christian Führer je přivítal s otevřenou náručí, což je zmatlo.

Bohoslužba trvá hodinu. Führer zdůrazňuje, že nejdůležitější je vyvarovat

JEDNA JEDINÁ DLAŽEBNÍ KOSTKA MOHLA ROZPOUTAT PEKLO.

se násilí. Pak lidi vycházejí ven, dav se skoro nemůže hnout, tak moc je prostranství kolem chrámu zaplněné. Nervozita je nesnesitelná, policie a vojáci jsou na každém kroku a další čekají za kovovými vraty u „Runde Ecke“, kulatého rohu: tak se říká budově, v níž sídlí ústředí lipské Stasi. Doopravdy má obly roh, k hlavnímu vchodu vedou půlkruhové schody.

Dav se sune po okružní třídě. Má zvláštní dynamiku... Někdo rozdává svíčky, které pak lidé kladou na schodiště kulatého rohu. „Stasi musí pryč!“ skandují, i když právě tady se bojí úplně nejvíc. Vědí, že jedna jediná dlažební kostka vržená směrem k zatemněným oknům budovy může rozpoutat peklo. A kolik je asi v davu provokatérů?

Pak se najednou všechno jakoby zrychlí. Zachrastí pouliční rozhlas, z něhož se ozve hlas Kurta Masura, šéfdirigenta Gewandhausu, nejprestižnějšího koncertního sálu v Lipsku. Masur se v obavách z hrozcího násilí sešel se zástupci lipské kulturní komunity i stranického vedení a společně dali dohromady výzvu oběma stranám, aby nedopustily násilí. „Jen tak bude možný mírový dialog,“ zní teď z reproduktorů.

Uvnitř budovy na kulatém rohu vládně napětí, lipští funkcionáři se zoufale snaží spojit s vedením země v Berlíně a vyžádat si instrukce. Jenže Berlín mlčí.

„Stasi musí pryč! Stasi musí pryč!“

Kolem půl sedmé je rozhodnuto: zásah nebude. Demonstrantů je moc, úřady čekaly nanejvýš třicet tisíc, ale přišlo možná až třikrát tolik. Uniformy se začínají stahovat.

Magdalena, Hans-Christian i Tobias si ještě úplně neuvědomují, co všechno to bude znamenat. Ale úleva je už teď ohromná, nepopsatelná. Christoph

Wonneberger dává živý rozhovor západoněmecké televizi. Ve zprávách, jež si zase pustí celá NDR, budou záběry, které – i díky Christophovi – pořídili dva západní novináři schovaní ve věži Reformního kostela.

Magdalena s Harrym vyzvednou Georga a doma se pak se sousedy, kteří byli taky venku, nad lahví vína snaží pochopit, co že se to právě stalo. Hans-Christian dojede s kamarády do hospody na předměstí. V černobílé televizi zavěšené u stropu běží západoněmecké zprávy. Christoph Wonneberger po půlnoci vytáhne ze skříně lahev irské whisky, kterou tam má schovanou pro zvlášť slavnostní příležitosti.

EPILOG

Události z Lipska z 9. října 1989 přímo předznamenaly pád Berlínské zdi: fakt, že režim proti demonstrantům nezasáhl, povzbudil obyvatele dalších měst a vlna protestů se rozlila celou zemí. Zeď padla přesně o měsíc později, 9. listopadu.

Magdalena Gramsová se v roce 1993 stala ředitelkou protokolu lipské radnice.

Hans-Christian Trepte se stal profesorem na katedře slovanských jazyků lipské univerzity.

Tobias Hollitzer se v prosinci 1989 účastnil vyjednávání o konci Stasi v Lipsku. Dnes je ředitelem muzea, které činnost Stasi a fungování komunistického režimu dokumentuje. Sídlí v budově s kulatým rohem.

Christoph Wonneberger dostal v pondělí 30. října 1989 těžkou mrtvici. Po pádu Berlínské zdi byl převezen do nemocnice v Hannoveru. Některé věci se musel naučit úplně od nuly – například mluvit. Církev ho v roce 1991 poslala do předčasného důchodu, což byla pro Wonnebergera obrovská rána. Dnes žije v bytě v centru Lipska, z balkonu kouká na věž Reformního kostela a věnuje se všemožným občanským a charitativním aktivitám. Jeho největší zálibou je cyklistika. K sedmdesátým narozeninám mu Magdalena Gramsová připravila překvapení, oslavu s nejbližšími přáteli přímo na radnici.

Lipsku se od roku 1989 říká hrdinské město. ●